

**PESA INTERNATIONAL
JOURNAL OF
SOCIAL STUDIES**

**PESA ULUSLARARASI
SOSYAL ARAŞTIRMALAR DERGİSİ**

February 2018, Vol:4, Issue:1 Şubat 2018, Cilt:4, Sayı:1
e-ISSN: 2149-8385 p-ISSN: 2528-9950
journal homepage: www.sosyalarastirmalar.org

**AK PARTİ Döneminde Yoksullukla Mücadele
Fighting Poverty During the AK PARTY Era**

Habib AYDIN

Öğr. Gör. Dr., Şırnak Üniversitesi, Silopi MYO, pamukkale_9@hotmail.com

<https://doi.org/10.25272/j.2149-8385.2018.4.1.07>

MAKALE BİLGİSİ

ÖZET

Makale Geçmişi:

Geliş 03 Ocak 2017
Kabul 10 Şubat 2017

Anahtar Kelimeler:

Ak Parti, Yoksulluk, Sosyal Yardımlar.

© 2017 PESA Tüm hakları saklıdır

Türk siyasal hayatında uzunca bir süreyle siyasal iktidar görevini yürüten Adalet ve Kalkınma Partisi (Ak Parti), yoksulluk sorunu gündeminde tutmuş; hükümet programlarında ve parti tüzüğünde sorunun çözülmeye çalışılacağını iddia etmiştir. Modern dünyada birçok iktidarın mücadele etmek zorunda kaldığı yoksulluk sorununa; Ak Parti hükümetinin hangi tür araçlar ile müdahale ettiği bu çalışmada incelenecektir. Karma sistemli ekonomik bir yapıya sahip olan Türkiye'nin, yoksulluk sorunu bağlamında sahip olduğu paydaşların izlediği politikalar da önem arz etmektedir. Bu bağlamda yoksulluk sorunu; Ak Parti dönemindeki nicel veriler bağlamında değerlendirilecektir.

ARTICLE INFO

ABSTRACT

Article History:

Received 03 Jan 2017
Accepted 10 Feb 2017

Keywords:

AK Party, Poverty, Social Aids.

© 2018 PESA All rights reserved

The Justice and Development Party (AK Party), which has been in power for political power for a long time in Turkish political life, kept the issue of poverty on the agenda; the government's programs and the party's rule to try to solve the problem. For the question of poverty which many powers in the modern world had to struggle with; The means by which the AK Party government intervenes will be examined in this study. Combined with a systematic economic structure of Turkey, owned poverty policy pursued by the stakeholders in the context of the problem is also important. In this context, the problem of poverty; It will be evaluated in the context of quantitative data from the AK Party.

1. GİRİŞ

2002 yılından itibaren Türk siyasalında önemli bir aktör haline gelen Ak Parti, gerek iç politikada gerekse de dış politikada birçok politikayı gündemine almış ve süreçler başlatmıştır. Ak Partinin iktidar görevi, 7 Haziran 2015 seçimleri hariç, 2018 yılında kadar kesintisiz devam edebilmiştir. Böylesine uzun süreli bir iktidarın varlığı, akademik disiplinler tarafından etraflıca incelenmiştir. Ak Parti'nin Sosyolojik, iktisadi, siyasi politikaları üzerine birçok bilimsel yayın ortaya çıkmıştır. Bu çalışma, 2002 sonrası dönemin ekonomi politikaları arasında yer alan yoksulluk sorununu inceleyecektir. 2001 Ekonomik Krizinin ortaya çıkması ve beraberinde Ak Partinin iktidara taşınması gibi süreçler bu çalışmada analiz edilecektir. Karma sistemli ekonomik bir yapının hâkim olduğu varsayımıyla; devlet, sermaye ve emek kesimleri arasındaki ilişkiler de önem arz etmektedir.

2. YOKSULLUK KAVRAMI

Göreceli bileşenlerden meydana gelmesi nedeniyle, “yoksulluk” kavramını tanımlamaya çalışmak güçleşmektedir. Maddi ve manevi ihtiyaçların karşılanamaması olarak tanımlanabileceği gibi bireyin kendisini gerçekleştirebilmek için maddi imkânlarla sahip olmaması olarak da tanımlanabilir (Güneş, 2009: 16). Yoksulluk, kronik ve geçici olmak üzere, Birleşmiş Milletler tarafından iki grupta tanımlanmıştır. Kronik yoksulluk; iktisadi ve siyasi yapı olarak, geçici yoksulluk ise işsizlik ve enflasyon kavramları üzerinden tanımlanmaktadır (Kan, 2011: 35). UNESCO (2017), yoksulluk kavramının mutlak ve göreceli olarak tanımlanabileceğini ileri sürmüştür. Mutlak yoksulluk; gıda, giyim ve barınma gibi faktörleri kapsamaktadır. Mutlak yoksulluk ile yaşam kalitesi ve gelir adaleti arasında bir bağlantı bulunmamaktadır. Göreceli yoksulluk ise ekonomik durumu ön plana çıkartmakta, yoksulluk kavramının belirli bir yaşam standardının altına inilmesiyle oluştuğunu ileri sürmektedir. WHO (2017), yoksulluğu, düşük gelire sahip olmak şeklinde tanımlamakla birlikte, günlük 2 doların altındaki gelirin yoksulluk sınırı olduğunu belirtmiştir. Ekonomik etmenlerden dolayı yoksulluğu belirli bir sınıra indirmek doğru sonuçların ortaya çıkmasını engelleyebilir. 2 dolar sınırı, gelişmiş ülkeler için yetersiz kalabilme potansiyeline sahiptir. Yoksulluk salt ekonomik bir ekonomi politikası olmadığından dolayı bu kavramın siyasi bir konu olarak da incelenmesi gerekmektedir. Yoksulluk sorunu ile mücadele, hükümetlerin politikaları belirleyici rol oynamaktadır (İncedal, 2013: 133).

Yoksullukla mücadele söylemi, Ak Parti'nin hükümet programlarında dönemsel olarak incelenecektir. 58. Hükümet Programı'nda; halkın yoksulluğa terk edildiği, yoksulluğun sosyal tahribata neden olduğu, gelir dağılımının iyileştirileceği gibi açıklamalar görülmüştür (TBMM, 2017a). 59. Hükümet Programı'nda, toplumun yoksulluğa maruz bırakıldığı düşüncesi yinelenmiş, sosyal politikalar kanalıyla yoksullara yardım edileceği şeklinde ifadeler yer verilmiştir (TBMM, 2017b). 60. Hükümet Programı'nda, 58. ve 59. hükümetlerin gelir dağılımını iyileştirdiği ve yoksul kesimlerin sağlık giderlerinin devlet güvencesine alındığı ileri sürülmüştür (TBMM, 2017c). 61. Hükümet Programı'nda; toplumun gelir düzeyi yüksek, yüzde 10'luk kesimi ile en yoksul yüzde 10'luk kesimi arasındaki katsayının 2002-2009 yılları arasında % 18'den 13'e düştüğü ileri sürülmüştür. Sosyal destek programları (SODES) aracılığıyla, yoksulluğun kronik duruma gelmesinin engellenmeye çalışıldığı, Türkiye İş Kurumu (İŞKUR) ile Toplu Konut İdaresi Başkanlığı (TOKİ)'nin de etkin politika yürüttüğü belirtilmiştir (TBMM, 2017d). 62. Hükümet Programı'nda; Genel Sağlık Sigortası (GSS)'nin hayata geçirildiği, mutlak yoksullukla mücadelede başarılı bir süreç yaşandığı, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma (SYD) Vakıfları'nın çalışmalar yaptığı ve toplumun gelir düzeyi yüksek, yüzde 10'luk kesimi ile en yoksul yüzde 10'luk kesimi arasındaki katsayının 2002-2012 yılları arasında yüzde 18'den 11'e düştüğü ileri sürülmüştür (www.akparti.org, 2017a). 64. Hükümet Programı'nda, sosyal transferler ve vergiler aracılığıyla yoksul kesimlerin gözetileceği iddia edilmiştir. (www.akparti.org, 2017b). 65. Hükümet Programı'nda ise yoksulluk sorununun ortadan kaldırılacağı, gelir dağılımının iyileştirileceği, sosyal transferler ve vergiler aracılığıyla yoksul kesimlerin gözetileceği düşüncesi tekrar edilmiştir (www.akparti.org, 2017c).

Ak Parti'nin yoksulluk sorununu yoğun bir şekilde gündeme almasının nedenlerini inceleyebilmek için 2001 ve 2008 Ekonomik Krizleri'nin incelenmesi gerekmektedir. Parti'yi iktidara taşıyan ve uzun süreli bir aktör olmasına fırsat tanıyan dönemin ekonomik şartlarının analiz edilmesi çalışmamıza katkı sağlayacaktır.

2.1. 2001 EKONOMİK KRİZİ

24 Ocak 1980 Kararları, ithal ikameci politikaların sonlandırılması ve ihracat temelli sanayileşme döneminin başlangıcını ifade etmektedir. 24 Ocak Kararları, ekonomide olumlu gelişmelere neden olduysa da sonrasında negatif seyirler görülmüş, 1991 Körfez Krizi ve 1994 Krizine giden süreci başlatmıştır. 1990 sonrasında bütçe açıklarında görülen artış, enflasyon, bankaların özel sektör yerine devlete kredi vermesi gibi kronikleşen sorunlar hükümetlerin gündemlerinde öncelikli bir konuma gelmiştir (Alpaydın, 2011: 21). 2001 krizine kadar kamu borç stoğu artmaya devam etmiştir. Kamu borçlarında meydana gelen artışla birlikte faiz ödemeleri 1987'den 2001'e Gayrisafi Milli Hasıla (GSMH)'nın %3'ünden %23'üne yükselmiş, faiz ödemelerinin konsolide bütçe harcamaları içindeki oranı da %51'e ulaşmıştır (Arın, 2003: 604). 1994 krizi ve sonrasında 2001 krizi döneminde, yabancı kaynaklı fonlar ülkeyi terk etmiş; finans piyasaları ile reel sektör üzerinde yarattığı sarsıntı nedeniyle de Türkiye ekonomisi, ekonomik kriz ile yüzleşmek zorunda kalmıştır (Koyuncu ve Şenses, 2004: 28). 1999 yılında IMF ile istikrar programı uygulanmaya başlanmıştır. Zirai faaliyetler, iş gücünün sosyal güvenliği, kamu gelir ve giderleri ile maliye politikası, programın başlıca maddeleri arasında yer almıştır (Bayramoğlu, 2005: 291). IMF ile başlatılan istikrar programı, 2001 Ekonomik Krizi nedeniyle kesintiye uğramıştır. Kriz; piyasaları durgunlaştırmış, yatırımlar azaltmış, faizler yükseltmiş, işyerlerini kapattırılmış ve işsizliği arttırmıştır (Kızılkaya vd., 2010: 9). Toplumun tümünü etkileyen 2001 Ekonomik Krizi, Ak Parti'nin iktidara taşınmasına neden olmuştur (Öniş, 2010: 260-261).

Kriz, yalnızca emek piyasası üzerinde olumsuz etkide bulunmamış, küçük ve orta sermaye ile küçük burjuvaziyi de etkilemiştir (Ataay, 2008: 77). Ak Parti iktidara geldikten sonra devasa bir yoksulluk sorunuyla yüzleşmek zorunda kalmıştır. Sosyal yardımlar, ön plana çıkarılmış ve sosyal politika tartışmalarının içinde yer almaya başlamıştır (Buğra, 2015: 220-221). Ekonomik krizlerin kayıtdışı olarak istihdam edilen orta sınıf ile gıda maddelerine karşı talebi yüksek olan kesimleri daha çok etkilediği bilinmektedir (Koyuncu ve Şenses, 2004: 28-29). 2001 Krizi, 1980 sonrası ekonomi politikalarından bağımsız gelişmemiştir. İstikrarsız hükümetlerin varlığı, ekonomi politikalarının uygulanmasını engellemiştir (Karagöl, 2013: 46). 2002 yılı öncesinde, sermayenin sahip olduğu mobilizasyon, ekonomideki kırılmanlığı arttırmıştır (Karagöl, 2013: 25).

2.2. GÜÇLÜ EKONOMİYE GEÇİŞ PROGRAMI

DSP-MHP-ANAP koalisyon hükümeti döneminde, Dünya Bankasında görevli Kemal Derviş, Ekonomi Bakanı olarak göreve başlamış ve Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı (GEGP)'ni açıklamıştır. Kamu maliyesinden özelleştirmeye, Sosyal Güvenlik Kurumun (SGK)'dan tarım alanına yönelik, gelir sağlayıcı politikalar ön plana çıkmıştır (Alpaydın, 2011: 22). Enflasyon, kamu mali açıkları ve istikrarsız büyüme ile mücadele edilmeye çalışılmıştır (Tunalı, 2011: 65). Kamu açıklarına karşı alınan kararlar ile kamu dengesinin düzeltilmeye çalışılması, kamuoyunda iyimser bir hava yaratmıştır (Karagöl, 2013: 27). Vergi barışı ile vergi gelirleri artırılmaya çalışılmış, bütçe açıkları kapatılmak istenmiştir (Karagöl, 2013: 41-42). Parasız (2004: 601), GEGP'nin amaçlarını; devletin piyasadaki görevlerini sınırlandırma, dış ticarete serbestleşmenin artırılması, borç sürecinin istikrarlaştırılması ve yabancı yatırımlar için teşviklerin sağlanması olarak açıklamıştır. DSP-MHP-ANAP koalisyon hükümeti tarafından başlatılan bankacılık ve sağlık sektörünün yeniden yapılandırılması ile yerel yönetimlere yetki devrini içeren reformlar, Ak Parti hükümeti döneminde de uygulanmaya çalışılmıştır (Bedirhanoglu, 2013: 48-49).

Ak Parti, sıkı maliye politikalarını, kamuoyunda yumuşak ve hassas olarak göstermeye dikkat etmiştir (Keyman ve Öniş, 2007: 218). Ak Parti, iktisat teorilerine bağlı kalmış, ekonomiyi siyasetten izole etmiş ve teknokratik bir tutum izlemiştir (Yılmaz, 2014: 267). Ak Parti'nin politikaları arasında kamu ekonomisinin yeniden inşa edilmesi hedefi, büyük öneme sahip olmuştur (Eres ve Bahçe, 2013: 511). Koç'a (2003: 3) göre bu dönemde kurulan Ak Parti, 1990'larda peş peşe gelen ekonomik krizlerin seçmen davranışına olan etkisi nedeniyle uzunca bir süre siyasi iktidar olabilmıştır. Yılmaz'a (2014: 246) göre Ak Parti döneminde ekonomi istikrara kavuşmuş ve finansal sektör araçları ise genişleme fırsatı bulmuştur. Ak Parti, fiyat istikrarını sağlamaya çalışmıştır. Artan iç talep, enflasyona neden olmamış, ekonomide güven sağlanmıştır (Karagöl, 2013: 36). 2002 yılındaki seçim zaferi üzerinde IMF'nin kamuoyu nezdindeki etkisi gözardı edilmemelidir (Keyman ve Öniş, 2007: 219).

Ak Parti, hem dar gelirli hem de sermayedar sınıfın desteklediği bir hareket olmuştur (Yılmaz, 2014: 246). Ak Partiyi iktidara taşıyan aktörler arasında muhafazakâr burjuvazi, orta sınıf ile dar gelirli bulunmaktadırlar (Yıldırım, 2010: 288). Koçal'a (2014: 162) göre küresel kapitalizmle ilişkili bir ülkede siyasal iktidara gelmek, küresel hegemonyanın desteğini gerektiriyordu. Küresel kapitalizmin etkisi, bu dönemin iktisat politikaları üzerinde görülmüştür (Yılmaz, 2014: 245).

2.3. 2008-2009 EKONOMİK KRİZİ

2008-2009 yılları arasında Amerika'da yaşanan ekonomik durgunluk, Türk ekonomisini de olumsuz etkilemiştir. (Aktaş, 2017: 8-9). ABD'de meydana gelen mortgage krizi, ipoteğe bağlı konut kredilerinden kaynaklanmıştır (Dursun ve Birdal, 2011: 65). Bu krizden dolayı 2008 yılından itibaren Türkiye ekonomisi küçülmeye başlamıştır. Üretim azalması, ihracatın düşmesi ve işsizlik önemli belirtiler olmuştur (Sönmez, 2010: 271-272; Aytac, 2015: 375-376). Krize karşı, Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası (TCMB)'nin faiz artırımı; daraltıcı bir süreci başlatmış ve 2008 Temmuz ayından itibaren enflasyon baskılanmıştır (Serel ve Bayır, 2013: 62). Kısa çalışma ödeneğinin süresi uzatılmış, beyaz eşya, otomotiv ve konut kesiminde vergi indirimi sağlanmış, mobilya ve iş makinelerinde Katma Değer Vergisi (KDV)'yi indirilmiş, Kredi Garanti Fonu'nun sermayesi artırılmış ve Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler (KOBİ)'lere yönelik kredi desteği sağlanmıştır (Bakkal ve Alkan, 2011: 108-110). Ak Parti'nin seçim başarısında, düzenleyici neoliberalizm politikanın etkileri büyüktür. 2008-2009 dönemi arasındaki küresel krizi yönetebilme başarısı da, Ak Parti'yi daha önceki iktidar partilerinden ayırt etmektedir (Öniş, 2012: 137-138). 2008-2009 Ekonomik Krizi sonrası, Türkiye ekonomisi toparlanmaya başladıysa da dış finansman etkisinin araştırılması gerekmektedir (Aytac, 2015: 385).

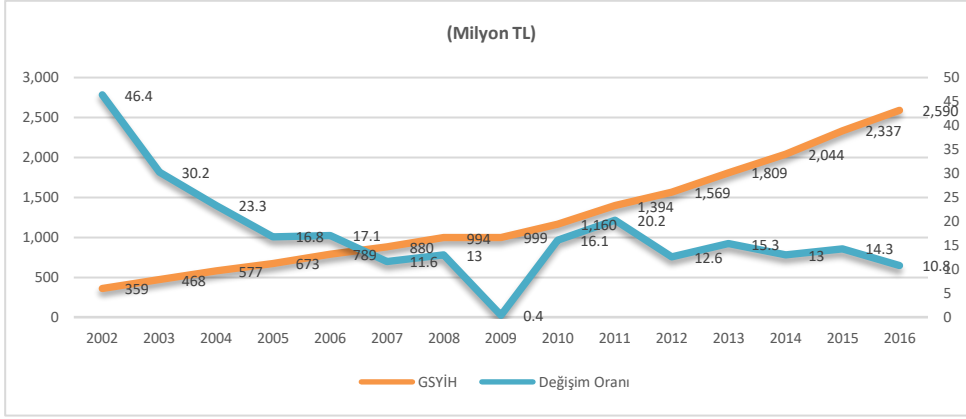
3. AK PARTİ'NİN YOKSULLUKLA MÜCADELESİ: MAKRO VE MİKRO VERİLER

Ak Parti'nin yoksullukla mücadele politikasını inceleyebilmek amacıyla, partinin iktidarı dönemine ait makro ve mikro ekonomik veriler sırasıyla incelenecektir.

(a) 3.1. Gsyih

Bir ülkede ekonomik büyümeyi inceleyebilmek için öncelikle Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYİH) kavramını açıklamak gerekmektedir. GSYİH; bir ülke sınırlarında, belirli bir zaman aralığında üretilen mal ve hizmetlerin iktisadi değeridir (Ertek, 2013: 9).

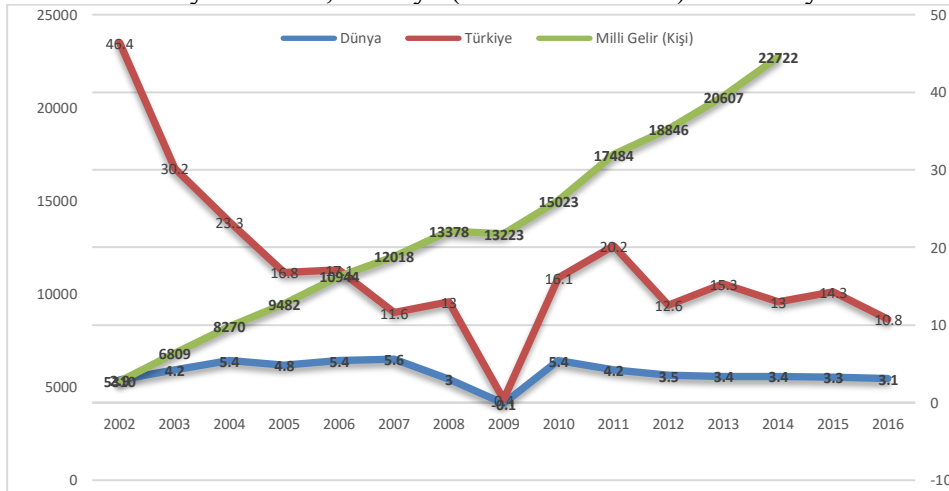
Grafik-1: GSYİH-Cari Fiyatlarla Tutar ve Değişim Oranı 2002-2016

Kaynak: TÜİK, 2017a; TÜİK, 2017b.

Grafik 1 incelendiğinde 2016 yılı GSYİH tutarı, 2002 yılına göre 7.2 kat oranında bir büyüklükte gerçekleşmiştir. Bir ülkenin mal ve hizmetlerinin yıldan yıla artış göstermesi iktisat bilimi açısından olumlu bir gelişme olarak görülmektedir. 2009 yılındaki artışın bir önceki yıla göre az olması, küresel krizin ülke ekonomisi üzerindeki etkisinin sonucu olarak değerlendirilebilir. Böylesi bir ekonomik büyüklük, Ak Parti'nin ekonomi politikalarının makro düzeyde istikrar kazandığını göstermektedir. Sönmez (2010: 265-266), 2001 Krizi sonrası emeğe odaklı büyüme politikalarının Türkiye'ye has bir başarı olmadığını, dünyadaki likidite bolluğunun böyle bir büyümeyi küresel alanda gerçekleştirdiğini ileri sürmüştür. Grafik 2'deki veriler Sönmez'in yaklaşımını doğrulamaktadır.

Grafik-2: Dünya GSYİH, Türkiye (GSYİH Yıllık %) ve Türkiye Milli Gelir

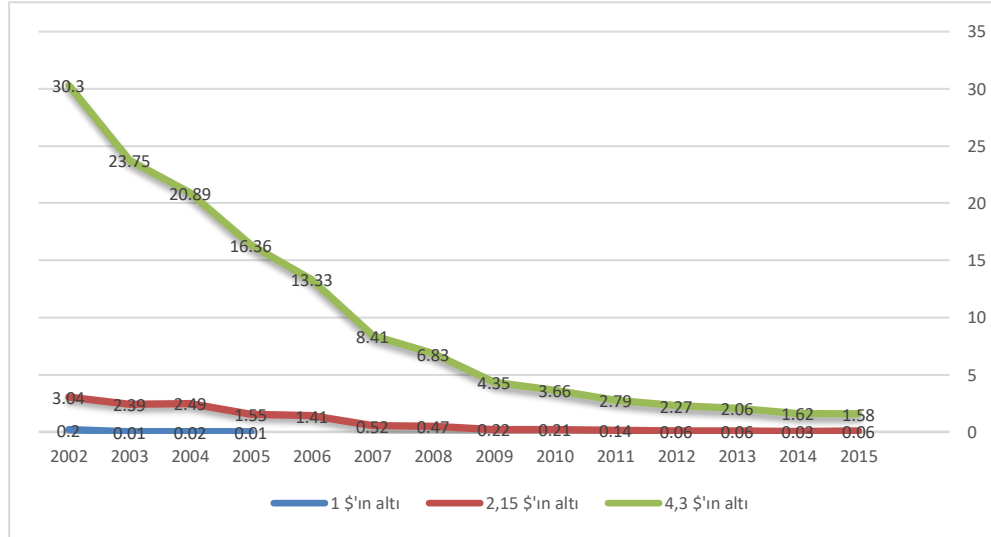
Kaynak: TÜİK, 2017b; IMF, 2017; TÜİK, 2017c.

Grafik 2'deki veriler, Dinler (2006: 568)'in ekonomik büyümenin; yaşam standardını yükselttiği, gelir dağılımı üzerinde olası etki yaratabildiği şeklindeki yaklaşımını somutlaştırmaktadır. GSYİH, bir ülkenin nüfusuna bölündüğünde; o ülkedeki kişi başına düşen

milli gelir elde edilir (Ertek, 2013: 19). Grafik 2 incelendiğinde 2009 yılı hariç kişi başına düşen milli gelir artmıştır. 2014 yılında, 2002 değerleri ile kıyaslandığında 4 katlık bir artış gözükmemektedir. Ekonomik rakamsal değerlerin Ak Parti döneminde yükseldiği grafiklerden anlaşılmaktadır. “Bu tür rakamsal değerlerin artışı, gerçekte yoksulluğu azaltmakta mıdır?” sorusuna cevap verebilmek için farklı istatistiksel verilerin incelenmesi de gerekmektedir. Bu nedenle küresel anlamda yoksulluğu ölçen istatistiksel verilerin incelenmesi gerekmektedir.

3.2. Fert Yoksulluk Oranı

Grafik-3: Yoksulluk Sınırı Yöntemlerine Göre Fert Yoksulluk Oranları

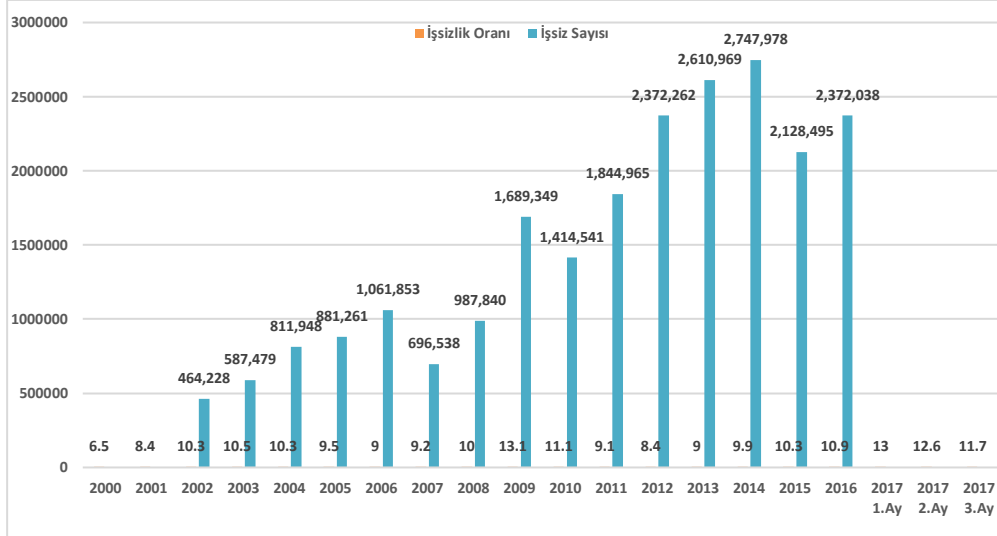
Kaynak: TÜİK, 2017d.

Grafik 3'te yoksulluğu küresel açıdan inceleyen fert yoksulluk oranına göre; 2005 yılından itibaren günlük 1 doların altında yaşamını ikame ettiren hane halkı kalmadığı gibi 2015 yılından itibaren 2,15 ve 4,3 doların altında gelire sahip hane halkı oranı da büyük oranda düşmüştür. Fert yoksulluk oranı ile asgari ücret net tutarı ile değerlendirildiğinde, küresel açıdan fert yoksulluk sınırının üstüne çıkılmasının Türk ekonomisi bağlamında önemli olmadığı düşünülmektedir.

Şöyle ki, Merkez Bankası (www.tcmb.gov.tr, 2018) 31.12.2015 tarihli dolar kuru ile 2015 yılı için 4,3 ile çarpıldığında: $2,9181 \times 4,3 = 12,54$ TL cinsinden bir değere ulaşılmaktadır. Aylık tutar ise $12,54 \times 30 = 376$ TL olarak hesaplanmaktadır. ÇSGB (www.cs.gb.gov.tr, 2018) 2015 yılı asgari ücret aylık tutar ise 1.000,54 TL şeklindedir. Bu durumda fert yoksulluk oranının ortadan kaldırılmış olması, asgari ücret verileri bağlamında olumlu bir yoksulluk politikası olarak değerlendirilmemektedir.

3.3. İşsizlik Oranları ve İşsiz Sayısı

Grafik-4: İşsizlik Oranları 2000-2017; İşsiz Sayısı 2002-2016

Kaynak: TÜİK,

2017e. İŞKUR, 2017a.

Dinler (2006: 474), mal ve hizmet üretim sürecine katılmak istemesine karşın çalışma imkanı bulamayan 16 yaş üzerindeki yetişkinleri işsiz olarak tanımlamıştır. İşsizlik oranını ise işsizlerin miktarı/toplam iş gücü (çalışan+işsiz) şeklinde formüle etmiştir. Acar'a (2006: 72) göre milli gelirin artışına bağlı olarak işsizlik azalıyor, bu noktada milli gelirin anlam kazandığı söylenebilir.

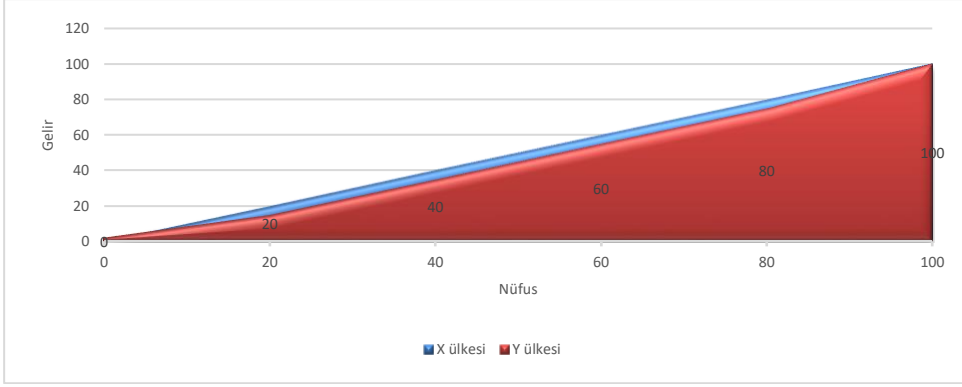
Grafik 2'de görüldüğü üzere 2009 yılındaki daralma nedeniyle kişi başına düşen milli gelirde hafif bir düşüş yaşanmıştır. Grafik 4'teki işsizlik oranı; 2009 yılındaki ekonomik krizden dolayı yükselmiş ve 2010 yılından itibaren düşmüştür. 2014 yılından itibaren tekrar artmaya başlamıştır.

Milli gelirin artmasına karşın işsizlik oranlarının da artış gözlemlenmesi ekonomik büyümenin tek başına yoksullukla mücadelede yetersiz kaldığı düşüncesini ortaya çıkarmaktadır. Ak Parti'nin iktidara geldiği dönemde yüzde 6,5 olan işsizlik oranı; 2017'nin ilk üç ayı ortalamasında yüzde 11 olarak ölçülmüştür.

Grafik 2'de kişi başına düşen milli gelirde artış sağlanması ile grafik 3'te fert yoksulluk oranlarının ortadan kalkmaya başlamasına karşın Grafik 4'de görülen işsiz sayısı, Ak Parti döneminde ekonomik kalkınmanın yoksullukla mücadelede politikasından uzaklaştığını göstermektedir. Milli gelir 2002-2016 yılları arasında yaklaşık 7 kat oranında bir artış yakalamış olmasına karşın; işsiz sayısı da aynı yıllar arasında yaklaşık 5 kat oranında artmıştır. Milli gelirin artmasına karşın işsiz oranının da 2002-2016 yılları arasında yüzde 10'lar seyretmesi gelir dağılımının adaletli olup olmadığı sorusunu ortaya çıkarmaktadır.

3.4. Gelir Dağılımının Ölçülmesi: Lorenz Eğrisi ve Gini Katsayısı

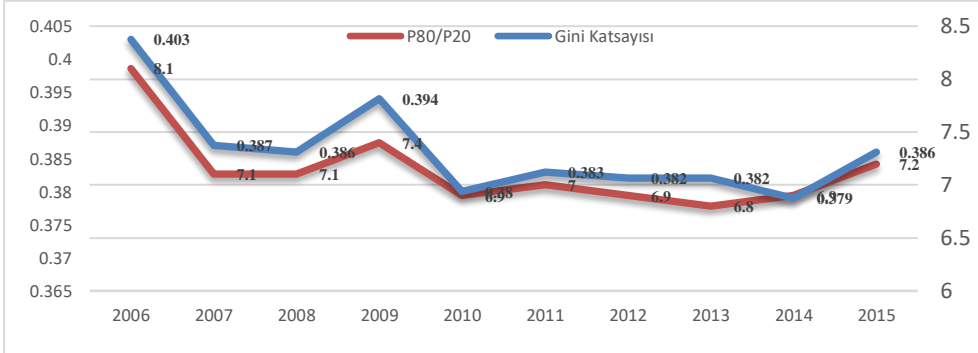
Grafik-5: Lorenz Eğrisi

Kaynak: Ünsal (2007: 601-602).

Dinler (2006: 295-296), mal veya hizmet üreten kişilerin ya da üretim faktörlerinin milli gelirden aldıkları payı gelir dağılımı olarak tanımlamıştır. İşlevsel ve kişisel gelir dağılımı olarak ikiye ayrılmaktadır. İşlevsel gelir dağılımında emek; ücreti, sermaye; faizi, doğal kaynaklar; rantı, girişimci ise kâr elde edecektir. Kişisel gelir dağılımı ise milli gelirin ülkedeki kişiler arasındaki dağılımı ya da kişisel bölüşümü olarak tanımlanmaktadır. Ak Parti dönemindeki gelir dağılımını inceleyebilmek için “Lorenz Eğrisi” ve “Gini Katsayısı” kavramları sırasıyla açıklanacaktır. Lorenz Eğrisi, Max Otto Lorenz tarafından bilime kazandırılmıştır. Grafikte toplum gelir büyüklüklerine göre % 20’lik dilimlere bölünür. Her % 20’lik gelir grubunun gelirden aldığı payların birleştirilmesiyle oluşan eğri, Lorenz Eğrisi olarak tanımlanır. Yukarıdaki grafikte X ülkesindeki her % 20’lik nüfus gelirin % 20’sini almaktadır. Y ülkesine bakıldığında Lorenz eğrisi doğrusal olmaktan uzaklaşmakta ve her % 20 lik nüfusun elde ettiği gelir eşit olmamaktadır. Gini Katsayısı ise Corrado Gini tarafından bilime kazandırılmıştır. X alanı / (X alanı + Y alanı) formülü ile Gini Katsayısına ulaşılmaktadır. Gelir tam adaletli şekilde bölüşülüyorsa verilerden hareketle Gini Katsayısı 0 olarak bulunur. Gelir dağılımında adaletsizlik arttıkça katsayı 1’e yaklaşacaktır (Ünsal, 2007: 600-602).

Grafik-6: Gini Katsayısı ve P80/P20 Oranı

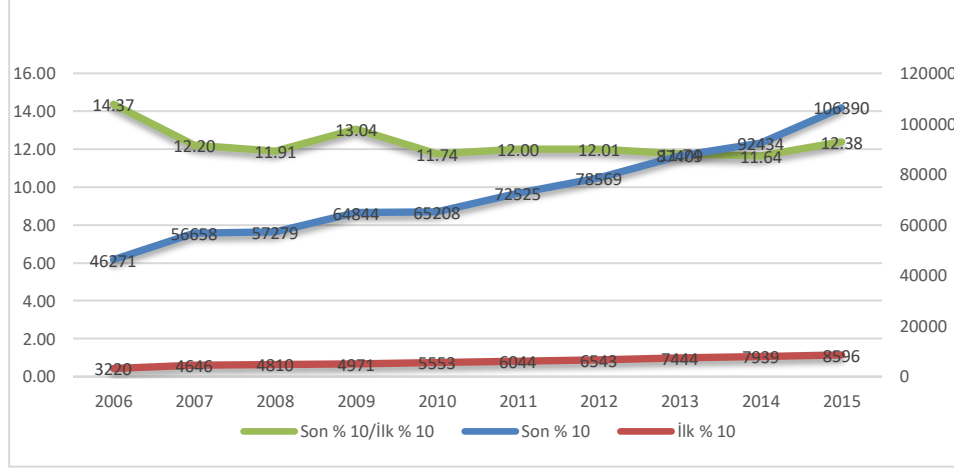

Kaynak: TÜİK, 2017f.

Grafik 6’da; 2006 yılından itibaren elde edilebilen verilere göre 2009 yılındaki ekonomik daralma, gelir düşüklüğüne sahip kesimler üzerinde olumsuz etkisini göstermiştir. 2009 yılında katsayı 0,394 olarak ölçülmüş ve 2006 yılındaki değerlere yakınlaşmıştır. 2007-2015 yılları arasında ise katsayı 0,38-0,39 aralığında seyretmiş, 2007 yılından itibaren gelir dağılımındaki göstergeler yerini korumuştur. P80/P20 oranları ise en yüksek gelire sahip kesim ile en düşük gelire sahip kesim arasındaki katsayıyı vermektedir. Grafikte görüleceği üzere Gini Katsayısı ile paralel bir seyir izlemiştir. 2006 yılında P80/P20 oranı 8,1 iken 2015 yılında 7,2 olarak ölçülmüştür. Yüksek gelir gruplarının ekonomik büyümeden yararlandığı sonucunu ortaya

çıkarmaktadır. Dinler'e (2006: 297-298) göre, gelir dağılımındaki adaletsizliğin nedenleri; ücret farkları, piyasadaki rakabet, toprak mülkiyetine bağlı feodal sistem veya yoksulluk ile bölgeler arası gelişmişlik bulunmaktadır.

Grafik-7: Türkiye Hane Halkı Kullanılabilir Gelire Göre Son % 10'luk grup ve İlk % 10'luk grup

Kaynak: TÜİK, 2017g.

Grafik 7, Grafik 6'ya göre toplumdaki gelir farklılığını daha belirgin şekilde göstermektedir. Son yüzde 10'luk kesim en üst gelire sahip hane halklarını; ilk yüzde 10'luk kesim ise en düşük gelire sahip hane halklarına karşılık gelmektedir. 2006 yılında elde edilen verilere göre bu iki iktisadi sınıfın gelirleri oranı 14,37 olarak ölçülmüştür. En yüksek iktisadi sınıf, en düşük gelire sahip kesime göre 14 katın üzerinde gelir elde etmektedir. 2015 yılında bu oran 12,38 olarak ölçülmüştür. Bu bilgiler bağlamında, Ak Parti'nin yoksullukla mücadele politikası düşük gelirliiler açısından radikal çözümler ortaya koyamamıştır. Ekonominin belirleyici aktörlerinden olan sermaye sınıfının, yoksullukla mücadele sürecinden olumsuz etkilenmediği sonucuna varılmıştır. Ak Parti dönemine ait nicel verilerin yoksullukla mücadele açısından olumlu bir gelişme kaydetmemesinden dolayı, kurumsal reformların da incelenmesi gerekmektedir.

4. KURUMSAL REFORMLAR

Çalışmanın girişinde belirtildiği üzere; devlet, sermaye ve emek kesimi arasındaki yolsuzlukla mücadele olgusu, sermaye sınıfından ziyade devlet ve emek kesimi arasında çözülmeye çalışılmıştır. Ak Parti, gelir dağılımının iyileştirilmesi yerine mali politikalar üzerinden yolsuzlukla mücadele etmeye çalışmış, sürecin tahribatını sermaye yerine devlet üzerinden üstlenmeye çalışmıştır. Kurumsal reformların amacı ve nicel sonuçları incelenmeye çalışılacaktır.

4.1. Mikro Kredi Projesi

Dünya Bankası ile Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP)'nin yoksullukla mücadele amacıyla hayata geçirdiği, yoksul durumdaki vatandaşların, yeteneklerini ve olanaklarını kullanmaya çalıştığı, bir kredi uygulamasıdır. Gelir dağılımı eşitsizliğini ortadan kaldırmaya çalışmak ve yoksul odaklı bir büyüme uygulamanın başlıca amaçları arasında yer almaktadır (Güneş, 2009: 39-41). Ak Parti döneminde neoliberalizm politikasının bir sonucu olarak mikro kredi projesi uygulanmaya başlamıştır.

Uygulama, gelir elde etmek isteyen ve küçük bir sermayeye ihtiyacı olan yoksullara olanak sunmaktadır. Kredi, Teminat gerektirmeden ve kefilsiz şekilde verilebilmektedir. İstihdamı artırmak, sosyal adaleti sağlamak, ekonomik ve sosyal kalkınmayı gerçekleştirmek, başlıca hedefler arasındadır. Gençlerin istihdamı, orta sınıf çiftçilerin desteklenmesi de uygulamaya dâhildir. İsrâfı Önleme Vakfı, Grameen Bank ile Diyarbakır Valiliği koordinasyonunda mikro kredi uygulaması 2003 tarihinde başlatılmıştır (Kan, 2011: 57-58). Başlangıç aşamasında girişimcinin fikirleri uygun görüldüğü takdirde, 1.000 TL temel kredi verilmektedir (<http://www.tgmp.net>, 2017a). Kredi tutarının düşük olması, üretilecek mal ve hizmetin kapsamı ile niteliği gibi sorunların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Burada üstünde durulması gereken bir diğer nokta, yoksulluğun; asgari ücret, gelir dağılımı gibi hedeflerden ziyade yine yoksullar üzerinden bir çözüm olarak ön plana çıkarılmış olmasıdır. 2017 yılı itibariyle mikro kredi programına ait veriler Grafik 8’de gösterilmiştir.

Grafik-8: Türkiye Grameen Mikrofinans Programı 2017

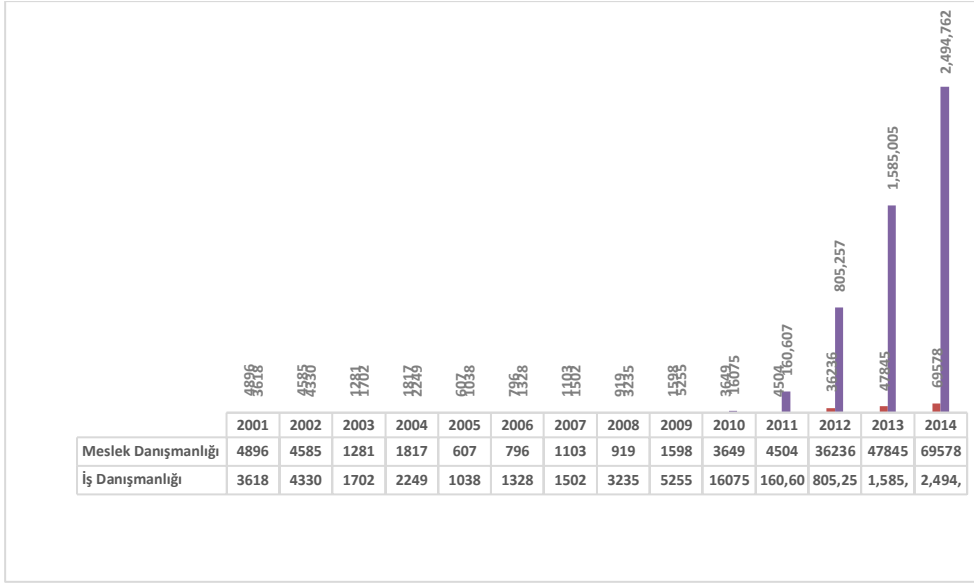

Kaynak: TGMP, 2017.

4.2. Türkiye İş Kurumu

Yoksullukla mücadelede Türkiye İş Kurumu (İŞKUR) da önemli bir role sahiptir. İstihdam amacıyla yapılan çalışmalar; çalışma çağındaki vatandaşları, kadınları, işyerlerini kapatanları, işsizlik ödeneğinden faydalananları, engellileri ve eski hükümlüleri kapsamaktadır. İl İstihdam Kurulları ile İstihdam Garantili Eğitim Kursları, İŞKUR bünyesinde çalışmalar yürütmektedir. İŞKUR-Adalet Bakanlığı işbirliği ile 2001 yılından bu yana, mahkûmiyeti az kalmış hükümlüler için de çalışmalar sürdürülmektedir (Karabulut, 2007: 73). İşini kaybetmiş olan işçilere, belirli kriterler dâhilinde işsizlik ödeneği verilmektedir. İŞKUR, işsizlere yönelik iş bulunması hususunda çalışmalar yapabilmektedir. İş bulunamayanlara; meslek geliştirme, edindirme ve yetiştirme eğitimi verilmektedir. İŞKUR tarafından çıkarılan “İşsizlik Ödeneği Alan Sigortalı İşsizlerin Meslek Geliştirme, Değiştirme ve Edindirme Eğitimi Yönetmeliği” kapsamında işgücü yetiştirme kursları açılabilir (Karabulut, 2007: 76). Ayrıca iş ve meslek danışmanlığı kapsamında; kişilerin özelliklerinin belirlenmesi, uygun mesleğin seçilmesi, eğitim imkânlarından yararlanmaları ile diğer süreçler bulunmaktadır (Karabulut, 2007: 87). Tablo 1, sadeleştirilmiş şekilde 2001-2014 yılları arasında yürütülen İş ve Meslek Danışmanlığı çalışmalarını göstermektedir.

Grafik-9: 2001-2014 Yılları Arasında Gerçekleştirilen İş ve Meslek Danışmanlığı Çalışmaları

Kaynak: İşkur, 2016. (Yıllık İstatistik Bültenleri 2014)

Tablo incelendiğinde; meslek danışmanlığının 2014 yılında 2002 yılına göre yaklaşık 16 kat arttığı görülmektedir. İŞKUR, bu hizmet ile ülkemizde süregelen uygun işe uygun işçi tartışmasına bir çözüm olma fırsatını sunabilmektedir. İşsiz sayısı ve işsizlik oranı göz önünde bulundurulduğunda, kurumun danışmanlık görevi üstlendiği sonucunu ortaya çıkarmaktadır.

4.3. Sosyal Güvenlik Kurumu

Yoksullukla mücadelede politikası kapsamında, sosyal güvenlik sisteminde köklü değişimler yaşanmıştır. Türkiye’de oldukça parçalı, eşitsiz, dağılık ve yetersiz olan Sosyal Güvenlik Sistemi’nin daha etkin çalışabilmesi için son yıllarda tek çatı altında toplanması yönünde önemli adımlar atılmıştır. Bu çerçevede, üç sosyal sigorta kuruluşu SSK, ES, ve Bağ-Kur, “SGK” çatısı altında bir araya getirilmiştir (Gül ve Gül, 2008: 367). Ayrıca tarım sektörüne yönelik; çiftçilerin ve esnafın prim oranları azaltılmış, çiftçi ve esnafa malülen emekli olabilmek hakkı tanınmış ve iş göremezlik ödeneği almaları sağlanmıştır. Geliri olmayan yetim çiftçi ve esnaf kızlarına çeyiz yardımı yapılmış ve esnafın aldığı krediden prim borcu kesilme imkânı getirilmiştir. Ak Parti döneminde “Tarım Sigortası” sisteme dâhil edilmiş; sigortalıların anne ve babalarının sağlık imkânlarından yararlanması sağlanmıştır (Kdgm, 2013: 126).

4.3.1. Gelir Testi Uygulaması

Sağlık sektöründe ve aynı zamanda dünya çapında yaklaşık % 18 oranında uygulanan Genel Sağlık Sigortası (GSS), Türkiye’de de uygulanmaya başlanmıştır. Genel Sağlık Sigortası Gelir Testi taramasından sonra hane geliri brüt asgari ücretin 1/3’ünün aşağısında bulunan 9 milyon vatandaş, GSS’den faydalanabilmiş ve primleri devlet tarafından finanse edilmiştir. (Kdgm, 2013: 126). GSS uygulamasından önce “Yeşil Kart” uygulaması hem istikrar yönünden hem de bürokratik süreçlerden dolayı eleştirilmekteydi. Yeşil Kart uygulaması kaldırılarak GSS oluşturulmuştur (İncedal, 2013: 73). Yıldırım’a (2013: 95) göre, Yeşil Kart uygulaması, ilaç giderlerini karşıladığı için neoliberal popülizm ile ilaç şirketlerini memnun etmiştir. Erdoğan’a (2013: 685) göre, GSS sistemi sağlık sisteminin metalaşmasına neden olmuştur. Sistem, yurttaş tüketici konumuna dönüştürmüştür. Öniş’e (2012: 141) göre Ak Parti’nin sağlık

ve eğitim harcamaları kanalı ile orta sınıf ve dar gelirli kesimleri memnun etmesi, seçimlerde oy olarak dönmüştür.

4.3.2. 65 Yaş Aylığı

2022 sayılı kanunun 1. maddesine göre gelir sahibi olmayan muhtaç vatandaşlardan, 65 yaşını doldurmuş yaşlılar ile reşit olan engelliler ve kanunen bakmakla yükümlü olduğu reşit olmayan engelli yakını bulunan kimselere aylık bağlanmaktadır (İncedal, 2013: 90). Engelli vatandaşlara yönelik haklarını koruyup geliştirmeyi amaçlayan “Özürülüler ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnemelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun” 1 Ocak 2005 tarihli 5378 sayılı Kanun ile kabul edilmiştir (Kdgm, 2013: 198). Sosyal yardımlar, devletin yoksulluğa karşı geliştirdiği destek politikalarıdır. Bu yardımlar, primsiz ödemeler ve genel yardımlar olarak iki gruba ayrılabilir. Yaşlılık, özürülülük aylıkları primsiz ödemeler; düzenli olmayan geçici yardımlar ise genel yardımlar içinde yer almaktadır (Kan, 2011: 58).

Tablo-1: 2022 Sayılı Kanun Kapsamında Yapılan Yaşlı ve Özürülü Yardımları

Yıllar	Faydalanıcı Sayısı	Toplam Yardım Miktarı(Bin TL)
2002	1.008.846	311.623
2003	1.047.341	737.092
2004	1.092.457	788.825
2005	1.266.268	1.003.882
2006	1.243.878	1.284.823
2007	1.244.174	1.758.304
2008	1.266.174	2.018.629
2009	1.321.373	2.366.527
2010	1.363.670	2.562.228
2011	1.337.989	2.795.434
2012	1.228.355	2.911.191

Kaynak: SYGM, 2013'den Aktaran: İncedal, 2013: 92.

4.3.3. Dul Ve Yetim Aylığı

Ülkemizde eşi vefat etmiş ve sosyal güvencesi olmayan bayanlara yönelik programın mevcut olmayışından dolayı problemin çözümü için bir Araştırma Projesi, Boğaziçi Üniversitesi ile işbirliğiyle yürütülmüştür. Araştırmanın sonucunda eşi vefat etmiş kadınlara aylık gelir programı oluşturulması şeklinde çeşitli sosyal politika önerileri sunulmuştur (Çoğurcu, 2010: 28). 29.12.2011 tarih ve 2011/8 sayılı Fon Kurulu kararı ile eşi vefat etmiş kadınlara yönelik aylık gelir programı başlamıştır. Programın amacı; 3294 sayılı kanuna göre eşi vefat etmiş bayanlar şeklinde tanımlanmıştır (İncedal, 2013: 89).

4.4. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları

İhtiyaç sahibi ailelere; gıda, giyim gibi temel ihtiyaçlarına yönelik “Fon Kurulu Kararı” ile “Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları”na bütçe aktarılması şeklinde gıda yardımları yapılmaktadır. Aşağıdaki tabloda 2003-2014 yılları arasın aktarılan kaynak tutarı belirtilmiştir (ASPB, 2014: 76).

Tablo-2: Gıda Yardımları

Yıl	Aktarılan Kaynak (Milyon TL)
2003-2012	1.397,32
2013	163,25
2014	185,86

Kaynak: ASPB, 2014. (2014 Faaliyet Raporu)

Ak Parti, yoksullukla mücadele kapsamında iktidara geldikten sonra bütçeden daha çok miktarda kaynak ayırmaya başlamıştır. Aşağıdaki tabloda 2002-2012 yılları arasında toplam sosyal yardım harcamaları ile bunların yıllara göre, gayri safi yurtiçi hasılaya oranlarını göstermektedir (İncedal, 2013: 70). Sosyal yardımlar, pragmatik amaçlara hizmet ettiğinden dolayı yoksulluk ortadan kaldırılmamış, kabul edilebilir bir denkleme çekilmiştir.

Tablo-3: Sosyal Yardım Harcamaları

Yıllar	Toplam Sosyal Yardım Harcaması(Bin TL)	Toplam Sosyal Yardım Harcaması/GSYİH
2002	1.376.069	0,50
2003	2.064.512	0,57
2004	3.296.572	0,59
2005	4.340.335	0,67
2006	6.545.719	0,86
2007	8.432.635	1,00
2008	9.819.952	1,03
2009	12.931.637	1,37
2010	13.035.483	1,18
2011	15.160.777	1,18
2012	16.656.244	1,18

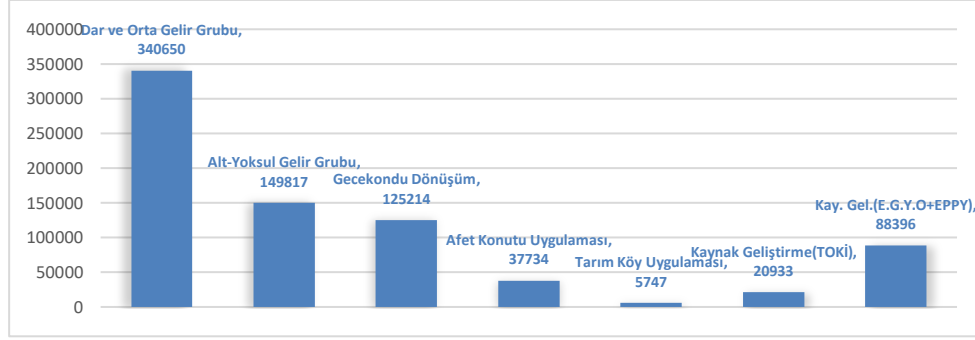
Kaynak: SYGM, 2013'den Aktaran: İncedal, 2013: 70.

Neoliberal politikalar sonucu artan işsizlik ve yoksullukla mücadelede, Dünya Bankası ve IMF'nin önerdiği kaynak tespitine dayalı politikalar kullanılmıştır. Merkezi ve yerel yönetimler alanında yürütülen politikalar sonucu refahın görece artışı yanılsamaya neden olmuştur (Urhan ve Urhan, 2015: 238-239). Kamu kaynaklarından özellikle sosyal yardımlar adı altında yapılan ödemelerin, temel amacı seçimlerdeki başarıları gerçekleştirmektir (David, 2016: 485). Ak Parti, yerel yönetimleri stratejik bir şekilde sosyal yardım politikasının bir paydaşı haline getirebilmiştir.

4.5. Toplu Konut İdaresi

Toplu Konut İdaresi (TOKİ), konut arzını artırarak dar gelirli vatandaşların konut sahibi olabilmelerini sağlamaya çalışmaktadır. Son on yılda yaklaşık 540.000 konut inşa edilmiş; bu konutların yaklaşık % 90'ı sosyal konut şeklinde tasarlanmıştır. 71.681 konutun inşasına başlanmış ve 89 noktada 51.246 konut teslim edilmiştir. Gecekondu hayatı, bir yaşam tarzı olmaktan çıkarılmaya çalışılmıştır (Kdgm, 2013: 130). Dar gelirli kesime yönelik yoksul konutları politikası, 2003 yılından beri çalışmalarına devam etmektedir. Kalite, sağlamlık, ucuzluk, demografinin dengeli yerleşimi için çalışmak gibi hedefler TOKİ'nin belli başlı amaçları arasında sayılabilir (Kan, 2011: 69-70).

Grafik-10: Konut Uygulamaları Sayısı

Kaynak: TOKİ, 2017.

4.6. Mücadelenin Değişimi

Ak Parti döneminde yoksulluk sorunu; sivil toplum kuruluşlarıyla, genel bir gönüllülük esasına dayanarak diğer taraftan da yerel yönetimler eliyle çözülmeye çalışılmıştır. Bu tür yardımlar özellikle belediyeler tarafından içselleştirilen bir pozisyona çekilmiştir (Metin, 2011: 195). Metin'e (2011: 180) göre sosyal politikalar, sermayenin gücünden ve birikimlerinden ayrı değerlendirilmemelidir. Ak Parti dönemindeki neoliberal yaklaşımın gücü, sosyal politikalar üzerindeki etkisi ile görülebilir. Gönüllük ve hayırseverlik sosyal yardım politikalarında anlam bulabilmektedir. Bakırezer ve Demirer'e (2013: 173) göre Ak Parti, Milli Görüş hareketinden ayrılarak IMF politikaları ile Avrupa Birliği entegrasyon sürecini benimsemiştir. Adil Düzen kavramı yerine hayırseverlik kavramını tercih etmiştir. Hayırseverlik, kapitalist sisteme olan güveni sağlam tutmaya çalışmaktadır. Bu güven oluştuğunda kapitalizmin tahribatı, rıza unsuru aracılığıyla bertaraf edilmeye çalışılmaktadır (Yıldızcan ve Yaka, 2010: 246-247). Koçal (2016: 96), sosyal devlet anlayışının terk edilmesiyle beraber, Ak Parti tarafından hayırseverlik kavramının pekiştirilmeye çalışıldığını ileri sürmektedir.

Metin (2011: 183) Ak Parti dönemindeki sosyal politikaların, "klientelist" özellik taşıdığını ileri sürmüştür. Klientelist yaklaşıma göre politikardan kimlerin faydalanacağı önceden belirlenmektedir. Ak Parti döneminin sosyal politikalarının en önemli özelliği; klientelist ve hayırseverlik gibi dayanışma ilişkileri ile uyumlu olmasıdır. Bu tür politikalar oy aracı olarak kullanılabilir (Urhan ve Urhan, 2015: 254). Yıldızcan ve Yaka (2010: 244), Ak Parti'nin sosyal yardımlarının büyük ölçüde arttığına katılmakla beraber bu yardımları, yoksul vatandaşlar üzerindeki hegemonik güç olarak görmüşlerdir. İktidarda kalabilmek, işgücü niteliğini artırmak, gelir dağılımını düzenlemek ve yoksulluğu azaltmak kaynak aktarımını mecbur kılmaktaydı. Bu dönemde kamu sosyal harcamaları, milli gelir artış oranının üzerindeydi. Belediyeler önemli sosyal yardımlarda bulundular (Bakırezer ve Demirer, 2013: 173). Sümer ve Yaşlı (2010: 17), Ak Parti'nin işsizlik ve yoksulluğa karşı politikalarını, "sadaka mekanizması" şeklinde tanımlamışlardır. Kömür yardımı ve şartlı nakil transferi gibi yardımlar bu mekanizmanın örnekleri arasında yer almaktadır. Devlet ülke genelinde vakıflar ağı oluşturmuş, yoksulluk sorunu ile ilgilenmiştir. Ekonomik alandaki düzenlemeler hayırseverlikle yoğrulmuş bir sivil toplum kuruluşu özelliğini barındıran SYD Vakıfları ile Ak Parti'nin siyaseti bütünleşmiş gözükmektedir. Yürütülen çalışmalar yoksulluk ile belli bir ölçüde mücadele edildiğini göstermektedir. Yoksulluğun tamamen bertaraf edildiği iddia edilemez (Metin, 2011: 195). Refah devletinin değişen paradigmasına uyumlu şekilde, vatandaş odak noktasına alarak, vatandaş üzerinden yoksullukla mücadele etmeye başlamıştır (Güneş, 2009: 11).

5. SONUÇ

2001 ve 2008-2009 krizlerinin vermiş olduğu deneyimler, Ak Parti'nin yoksulluk politikası üzerinde belirleyiciliğini korumuştur. Neoliberalizm ilkelerinin siyasal iktidar açısından göz önünde bulundurulması, bir diğer önemli gerçekliktir. Bu denklemler bağlamında; sermayenin önünü açan ekonomi politikalarının 2002 sonrasında da uygulanmasına devam edilmiştir. GEGP'deki hedefler, kamu maliyesi üzerindeki tedbirleri ön plana çıkartırken aynı zamanda sermayenin önünü açan ilkelere sahip olmuştur. Ak Parti'nin konjektürel tutumu; ekonomik kalkınmayı sağlamış buna karşın gelir dağılımının belli parametrelerde seyretmesine neden olmuştur. Yoksullukla mücadelede; ekonomik kalkınmanın ve dolayısıyla sermaye kesiminin gelir artırıcı görevleri, maliye politikası üzerinden giderilmeye çalışılmıştır. Yoksulluğa karşı bu tür bir yaklaşım, devlet-sermaye-emek kesimlerinin ortak bir çıkarı olarak görülmüştür. Sosyal yardım politikası, bu dönemde sürdürülebilir yoksulluk denklemi açısından işlevsel bir göreve sahip olmuştur. Ucuz işgücünün sermayenin genişlemesi açısından belirleyici bir faktör olarak göz önünde bulundurulması, Ak Parti'nin yoksullukla mücadele yaklaşımının devlet-sermaye-emek denklemi üzerinden sürdürülebilir olduğunu ortaya çıkarmıştır.

KAYNAKÇA

- Acar, Ali (2006). Sosyal Politika, Konya: Dizgi-ofset
- Ak Parti (Adalet ve Kalkınma Partisi) (2017a). 62. Hükümet Programı, <http://www.akparti.org.tr/upload/documents/62nciHukümetProgrami.pdf> Erişim: 29.08.2017
- Ak Parti (Adalet ve Kalkınma Partisi) (2017b). 64. Hükümet Programı, http://www.akparti.org.tr/upload/documents/64.hukümet_programi.pdf Erişim: 29.08.2017
- Ak Parti (Adalet ve Kalkınma Partisi) (2017c). 65. Hükümet Programı, http://www.akparti.org.tr/upload/documents/65._H%C3%BCk%C3%BCmet_Program%C4%B1_kapak1%C4%B1.pdf Erişim: 29.08.2017
- Aktaş, Elvan (2017). The Rise and The Fall of the Turkish Economic Success Story Under AKP (JDP), *Cont İslam Journal*, (baskıda)
- Alpaydın, Yusuf (2011). 2000 Sonrası Türkiye İktisadının Değişimi (Editör: Yusuf Alpaydın, Halil Tunali) 2000 Sonrası Dinamikler, İstanbul Ticaret Odası, İlmî Etüdler
- ASPB (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı) (2014). Faaliyet Raporu, http://sgb.aile.gov.tr/data/5434f307369dc31d48e42dc5/2014_idare_faaliyet_raporu.pdf Erişim: 26.02.2016.
- Ataay, Faruk (2008). Neoliberalizm ve Muhafazakar Demokrasi 2000'li Yıllarda Türkiye'de Siyasal Değişimin Dinamikleri, Ankara: De ki Basım Yayın.
- Arın, Tülay (2003). Türkiye'de Mali Küreselleşme ve Mali Birikim İle Reel Birikimin Birbirinden Kopması. Küresel Düzen: Birikim, Devlet ve Sınıflar, (Der: A. H. Köse-F. Şenses-E. Yeldan). İstanbul, İletişim.
- Aytaç, S. Erdem (2015). Türkiye: Dengeli ve Sürdürülebilir Yüksek Büyüme Peşinde. (2.Baskı). (Derleyenler: Fikret Şenses vd.). Ülke Deneyimleri Işığında Küresel Kriz ve Yeni Ekonomik Düzen. İstanbul: İletişim Yayınları, 375-398.
- Bakırezer, Güven ve Demirer, Yücel (2013). AKP'nin Sosyal Siyaseti (Derleyen: İlhan Uzgel, Bülent Duru). AKP Kitabı Bir Dönüşümün Bilançosu. Ankara: Phoenix Yayınevi, 153-178.
- Bakkal, Süreyya ve Alkan Murat (2011). 2008 Finansal Krizi ve Bu Dönemde Bankacılık Sektörünün Kar Etme Nedenleri (1. Baskı). İstanbul: Hiperlink Yayınları.

- Bayramoğlu, Sonay (2005). Yönetişim Zihniyeti Türkiye’de Üst Kurullar ve Siyasal İktidarın Dönüşümü. İstanbul, İletişim.
- Bedirhanoglu, Pınar (2013). Türkiye’de Neoliberal Otoriter Devletin Adalet ve Kalkınma Parti’li Yüzü. (Derleyen: İlhan Uzgel, Bülent Duru). AKP Kitabı Bir Dönüşümün Bilançosu. Ankara: Phoenix Yayınevi, 40-65.
- Buğra, Ayşe (2015). Kapitalizm, Yoksulluk ve Türkiye’de Sosyal Politika (7.Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Çoğurcu, Cemalettin (2010). Stratejik Planlama, Stratejik Yönetim ve Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü’nde Sosyal Yardım Politikalarına Yönelik Gerçekleştirilen Projeler, Yardım ve Dayanışma Dergisi, Temmuz-Aralık, Ankara: Sata Reklam Tasarım, Yıl: 1, Cilt: 1, Sayı: 2.
- ÇSGB (Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı) (2018), https://www.cs.gb.gov.tr/media/4169/net_bruct_asgari_uecret.pdf, Erişim Tarihi: 02.03.2018.
- David, Isabel (2016). Strategic Democratisation? A Guide to Understanding AKP In Power, Journal of Contemporary European Studies, Vol: 24, Issue: 4, June, pp: 478-493.
- Dinler, Zeynel (2006). İktisada Giriş (12. Baskı) Bursa: Ekin Kitabevi Yayınları.
- Erdoğan, Seyhan (2013). Sosyal Politikada Değişim ve Sosyal Güvenlik Reformu. (Derleyen: İlhan Uzgel, Bülent Duru). AKP Kitabı Bir Dönüşümün Bilançosu. Ankara: Phoenix Yayınevi, 660-686.
- Ertek, Tümay (2013). Meslek Yüksekokulları İçin Makro İktisat Ders Kitabı (4. Baskı), İstanbul: Nobel Basım Yayım.
- Gül, Hüseyin ve Sallan Gül, Songül (2008). Türkiye’de Yoksulluk, Yoksulluk Yardımları ve İstihdam. (Derleyen: Nurgün OKTİK). Türkiye’de Yoksulluk Çalışmaları. İzmir: Yakın Kitapevi, 361-390.
- Güneş, Samet (2009). Yoksullukla Mücadelede Mikro Kredi Uygulamaları ve Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü Proje Destekleri, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi, Ankara.
- IMF (International Monetary Fund) (2017). World Economic Outlook, https://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2017/01/weodata/weorept.aspx?sy=2002&ey=2017&scsm=1&ssd=1&sort=country&ds=.&br=1&pr1.x=60&pr1.y=13&c=001%2C110%2C163%2C119%2C123%2C998%2C200%2C901%2C505%2C511%2C903%2C205%2C440%2C406%2C603&s=NGDP_RPCH%2CNGDP_RPCHMK%2CNGDPD%2CNGDP_D%2CNGAP_NPGDP%2CPPPGDP%2CPPPPC%2CPPPSH%2CNID_NGDP%2CNGSD_NGDP&grp=1&a=1, Erişim Tarihi: 29.08.2017
- İncedal, Sümer (2013). Türkiye’de Yoksulluğun Boyutları: Mücadele Politikaları ve Müdahale Araçları, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü. Aile ve Sosyal Politikalar Uzmanlık Tezi, Ankara.
- İŞKUR (Türkiye İş Kurumu) (2017a). 2016 Yıllık Tabloları, <http://www.iskur.gov.tr/tr-tr/kurumsalbilgi/istatistikler.aspx#dltop>, Erişim: 29.08.2017
- İŞKUR (Türkiye İş Kurumu) (2014). Yıllık İstatistik Bültenleri, <http://www.iskur.gov.tr/KurumsalBilgi/istatistikler.aspx#dltop> Erişim: 05.03.2016.
- Kan, Pınar (2011). Fakirlikle Mücadelede Kamu Politikaları ve Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları Üzerine Bir İnceleme, Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Karabulut, Alpaslan (2007). Türkiye’deki İşsizliği Önlemede Aktif İstihdam Politikalarının Rolü ve Etkinliği, Uzmanlık Tezi, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü.

- Karagöl, Erdal Tanas (2013). AKP Dönemi Türkiye Ekonomisi. Ankara: SETA Yayınları XXII.
- Keyman, E. Fuat ve Öniş, Ziya (2007). Globalization and Social Democracy in the European Periphery: Paradoxes of the Turkish Experience, *Globalizations Journal*, Vol: 4, No: 2, June, pp: 211-228.
- Kızılkaya, Ahmet, Osmanoğlu, Emir, Çetin, Selvet, Kurt, Türker ve Erdem, Tefvik (2010). Türkiye’de Yoksulluk Algısı, Cansuyu Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği, Ankara: Anıl Grup Matbaacılık.
- Koçal, A.Vedat (2014). Yeni Sağın Hegemonik Kuruluşu Bağlamında “Yeni Basın” Odağı Türkiye’de Güncel Basın İktidar İlişkilerine Dair Gramscian Bir Okuma (Editör: Nafiz Tok Ve Diğ). *Yeni Sağ Küreselleşme ve Türkiye, Türkiye’nin Adalet ve Kalkınma Partili Yılları*, Ankara: Orion Kitabevi, 161-188.
- Koçal, Vedat (2016). Sosyal Devletten Sosyal Yardımlaşmaya Dönüşüm Sürecine Teorik Bir Çerçeve Denemesi. (Editör: Seyfettin Aslan ve Yılmaz Demirhan). *Türk Siyasal Hayatında AKP Dönemi* Bursa: Ekin Yayınevi, 71-106.
- Koyuncu, Murat ve Şenses Fikret (2004) Kısa Dönem Krizlerin Sosyo-Ekonomik Etkileri: Türkiye, Endonezya ve Arjantin Deneyimleri, *Çalışma ve Toplum Ekonomi ve Hukuk Dergisi*, S: 3, s: 11-52.
- Metin, Onur (2011). Sosyal Politika Açısından AKP Dönemi: Sosyal Yardım Alanında Yaşananlar, *Çalışma ve Toplum Dergisi*. Sayı: 2011/1, 179-200.
- Öniş, Ziya (2007). Conservative globalists versus defensive nationalists: political parties and paradoxes of Europeanization in Turkey, *Journal of Southern Europe and the Balkans*, Vol: 9, No: 3, December, pp: 247-261.
- Öniş, Ziya (2010). AKP’nin Ekonomi Politikası (Editör: M. Hakan Yavuz). *AKP Toplumsal Değişimin Yeni Aktörleri*. İstanbul: Kitap Yayınevi, 259-282.
- Öniş, Ziya (2012). The Triumph of Conservative Globalism: The Political Economy of the AKP Era, *Turkish Studies Journal*, Vol: 13, No: 2, June, pp: 135-152.
- Parasız, İlker (2004). *Türkiye Ekonomisi* (1. Baskı), Bursa: Ezgi Kitabevi.
- Serel, Alpaslan ve Bayır Musa (2013). 2008 Finansal Krizinde Para Politikası Uygulamaları: Türkiye Örneği, *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, Sayı 19, 59-80.
- Sönmez, Mustafa (2010). Milli Görüş’ten Neoliberalizm’e ve Krize Akp’nin Ekonomi İcraatı: 2002-2009. (1.Baskı). (Derleyenler: Çağdaş Sümer ve Fatih Yaşlı). *Hegemonyadan Diktatoryaya Akp ve Liberal Muhafazakâr İttifak* Ankara: Tan Kitabevi Yayınları, 263-283.
- Sümer, Çağdaş ve Yaşlı Fatih (2010). Liberal Muhafazakâr İttifak Üzerine Notlar. (1.Baskı). (Derleyenler: Çağdaş Sümer ve Fatih Yaşlı). *Hegemonyadan Diktatoryaya Akp ve Liberal Muhafazakâr İttifak*. Ankara: Tan Kitabevi Yayınları, 9-27.
- Tunalı, Halil (2011). 2000 Sonrası Türkiye Ekonomisinin Yol Haritasının Belirlenmesinde IMF’nin Etkisi (Editör: Yusuf Alpaydın, Halil Tunalı), *2000 Sonrası Türkiye İktisadının Değişimi*. İstanbul Ticaret Odası, İlmî Etüdler Derneği, İstanbul: İstanbul Matbaacılık Prodüksiyon Yay, 43-68.
- TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) (2017a). GSYH-Cari fiyatlarla (Bin TL) (Yıllık). <https://biruni.tuik.gov.tr/gosterge/?locale=tr>, Erişim Tarihi: 29.08.2017
- TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) (2017b). GSYH-Cari fiyatlarla değişim oranı (%) (Yıllık), <https://biruni.tuik.gov.tr/gosterge/?locale=tr>, Erişim Tarihi: 29.08.2017
- TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) (2017c). Kişi Başına Düşen Milli Gelir 2002-2014, <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=88&locale=tr>, Erişim Tarihi: 29.08.2017
- TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) (2017d) Yoksulluk Sınırı Yöntemlerine Göre Fert Yoksulluk Oranları, <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>, Erişim Tarihi: 29.08.2017

- TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) (2017e). İşsizlik Oranları 2000-2017, http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1007, Erişim Tarihi: 29.08.2017
- TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) (2017f). Hanehalkı Kullanılabilir Gelire Göre Gini Katsayısı ve P80/P20 Oranı 2006-2015, http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1011, Erişim Tarihi: 29.08.2017
- TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) (2017g). Hanehalkı Kullanılabilir Gelire Göre Sıralı Yüzde 10 'Luk Gruplar İtibarıyla Yıllık Hanehalkı Kullanılabilir Gelirin Dağılımı 2006-2015, http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1011, Erişim Tarihi: 29.08.2017
- TBMM (Türkiye Büyük Millet Meclisi) (2017a). Gül Hükümeti Programı, <https://www.tbmm.gov.tr/hukümetler/HP58.htm>, Erişim Tarihi: 29.08.2017
- TBMM (Türkiye Büyük Millet Meclisi) (2017b). I. Erdoğan Hükümeti Programı, <https://www.tbmm.gov.tr/hukümetler/HP59.htm>, Erişim Tarihi: 29.08.2017
- TBMM (Türkiye Büyük Millet Meclisi) (2017c). II. Erdoğan Hükümeti Programı, <https://www.tbmm.gov.tr/hukümetler/HP60.htm>, Erişim Tarihi: 29.08.2017
- TBMM (Türkiye Büyük Millet Meclisi) (2017d). III. Erdoğan Hükümeti Programı, <https://www.tbmm.gov.tr/hukümetler/HP61.htm>, Erişim Tarihi: 29.08.2017
- T.C. Başbakanlığı KDGM (Kamu Düzeni ve Güvenliği Müsteşarlığı) (2013). Sessiz Devrim: Türkiye'nin Demokratik Değişim ve Dönüşüm Envanteri 2002-2012, (2. Baskı), Ankara: Kamu Düzeni ve Güvenliği Müsteşarlığı Yayını
- T.C. Başbakanlık TOKİ (Toplu Konut İdaresi Başkanlığı) (2017). Toki Konut Üretim Raporu, <https://www.toki.gov.tr/AppResources/UserFiles/files/FaaliyetOzeti/ozet.pdf>, Erişim Tarihi: 29.08.2017
- TCMB (Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası) (2018). <http://www.tcmb.gov.tr/kurlar/201512/31122015.xml>, Erişim Tarihi: 02.03.2018
- Türkiye Grameen Mikro Finans Programı (2017), Finansal Veriler, <http://www.tgmp.net/tr/finansal-veriler/0>, Erişim Tarihi: 29.08.2017
- UNESCO (The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization) (2017). Poverty, <http://www.unesco.org/new/en/social-and-human-sciences/themes/international-migration/glossary/poverty/> Erişim Tarihi: 29.08.2017.
- Urhan, Gülcan ve Urhan Betül (2015). AKP Döneminde Sosyal Yardım. (Derleyen: Meryem Koray, Aziz Çelik). Himmət, Fıtrat, Piyasa AKP Döneminde Sosyal Politika. İstanbul: İletişim Yayınları, 229-258.
- Ünsal, Erdal M. (2007). Mikro İktisat (7. Baskı) Ankara: İmaj Yayıncılık.
- WHO (World Health Organization) (2017). Poverty, <http://www.who.int/topics/poverty/en/>, Erişim Tarihi: 29.08.2017
- Yıldırım, Engin (2010). Emek Karşısında AKP (Editör: M. Hakan Yavuz). AKP Toplumsal Değişimin Yeni Aktörleri. İstanbul: Kitap Yayınevi, 287-305.
- Yıldırım, Deniz (2013). AKP ve Neoliberal Popülizm. (Derleyen: İlhan Uzgel, Bülent Duru). AKP Kitabı Bir Dönüşümün Bilançosu. Ankara: Phoenix Yayınevi, 66-107.
- Yıldızcan, Cemil ve Yaka, Özge (2010). Çözülen Ne: Otoritarizm mi Demokrasi mi ?. (1.Baskı). (Derleyenler: Çağdaş Sümer ve Fatih Yaşlı). Hegemonyadan Diktatoryaya Akp ve Liberal Muhafazakâr İttifak. Ankara: Tan Kitabevi Yayınları, 237-261.
- Yılmaz, Ragıp (2014). Teorinin Pratiğe Üstünlüğü: Türkiye'de Adalet ve Kalkınma Partili Yıllar (Editör: Nafiz Tok Ve Diğ). Yeni Sağ Küreselleşme ve Türkiye, Türkiye'nin Adalet ve Kalkınma Partili Yılları, Ankara: Orion Kitabevi, 227-274.